

MERT KARBAY • Yeni Dünya Sosyal Medya

MERT KARBAY 1988'de Bursa'da doğdu. Yüksek lisans ve doktorasını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Siyaset Bilimi Bölümü'nde tamamladı. Daha önce Gerald Raunig'in *Dividuum - Makinesel Kapitalizm ve Moleküler Devrim* (Yort, 2019) ile Catherine Mills'in *Biyopolitika: Düşünürler ve Temalar* (NotaBene, 2021) isimli eserlerini tercüme etti. Siyaset felsefesiyle ilgileniyor.

İletişim Yayınları 3497 • Araştırma-İnceleme Dizisi 597

ISBN-13: 978-975-05-3770-7

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2024, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Seda Mit

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MERT KARBAY

Yeni Dünya Sosyal Medya

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
GİRİŞ	
BİR DİSPOZİTİF OLARAK SOSYAL MEDYA	11
Vaatleri ve bedelleriyle sosyal medya	12
Sosyal medya dispozitifi	22
BİRİNCİ KISIM	
SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİNİN YÜKSELİŞİ	41
BÜYÜK/HAM VERİ VE SOSYAL MEDYA	41
Büyük/ham veri	44
Sosyal medya	51
MEDIUM VE MEDYA	58
Yakınsama olarak sosyal medya	58
Katılımcı kültür	63
<i>Streaming</i> servisleri ve kapı bekçileri	66
Algoritmik küratör	71
Sanal mediumlar değil sosyal medya	74
Sanal vs. gerçek	78

ALGORİTMİK YÖNETİMSELLİK	87
Satranç: Mücadele, algoritma, yapay zekâ ve sosyal medya	88
Algoritma nedir?	94
Algoritmik yönetimsellik	105
SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİ	115
Foucault'nun dispozitifi	116
Peşrev: Bir dispozitif olarak sosyal medya	125

İKİNCİ KISIM

YAZI VE DİKKAT DAĞINIKLIĞI:

SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİNİN HUSUSİYETLERİ	129
ÖNCESİ VE SONRASIYLA HAKİKAT	130
Hakikatin <i>homo sapiens</i> karşısındaki mağlubiyeti	133
Uğursuz bir rastlantı tezi olarak sosyal medya	137
Teyit: Sosyal medya yalanlarıyla nafiye mücadele	141
Sosyal medya dispozitifinin hakikati	143
Dijital hakikat serumu	146
Hakikati savunmak	154
YAZININ FARKI - HALK YAZISI	156
<i>Phaidros</i> ve yazının farkı	158
Halk yazısı - <i>Demos</i> 'un <i>Graphé</i> 'si	163
SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİNDE DİKKAT DAĞINIKLIĞI	178
Dikkat dağınıklığı patolojisi ve tedavisi	180
Bilimden nasihate nörobilimlerin perspektifinden dağınık zihin	183
Sosyal dikkat dağınıklığı	197
Sonsuz dikkat dağınıklığı	202
Sosyal medya dispozitifinin yazısının ve dikkatinin serencamı	207

ÜÇÜNCÜ KISIM

SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİNDE ÖZNELİKLER	213
SOSYAL MEDYANIN ETKİLERİ	214
Bağımlı insan ve bağımsız sosyal medya	216
Açık olmayan alenilik	220
Dünyayı motivasyonla büyülemek	223

SOSYAL MEDYA DİSPOZİTİFİNDE SÖYLEMSEL PRATİKLER	225
Sinyalleme.....	226
Nefret.....	230
Sosyal medya dispoztifinde sözün sınırları	233
TOPLUMSAL TİPLER	239
Toplumsal tip.....	241
Trol.....	247
Küratör.....	249
Oyunbaz.....	255
Influencer.....	264
SONUÇ	
YENİ DÜNYA	277
KAYNAKÇA	283

TEŞEKKÜR

Elinizdeki kitap, 2024'ün ilk günlerinde Ankara Siyasal'da sunduğum doktora tezimin baştan aşağı gözden geçirilmiş, geliştirilmiş bir versiyonu. Daha okunaklı hale getirmekle yetinmedim, argümanlarımı daha iyi örüp netleştirdim, metni yeni ve güncel malzemeye zenginleştirdim.

Metnin yazımına katkısı olanlardan çok azını anabildiğim için üzgünüm. Öncelikli teşekkürüm, dağınık fikirlerimin teze dönüşebilmesinde çok şey borçlu olduğum danışmanım Özkan Agtaş'a. Jürime ayrıca teşekkürler. Siyasal'a girdiğim günden bugüne Alev Özkazanç hep esin ve esenlik verdi, Ahmet Murat Aytaç'tan düşünce sevgisine dair çok şey öğrendim; ikisine de müteşekkirim. Kitaplaşmaya giden sürecin tümü için Tanıl Bora'ya ziyadesiyle teşekkürler.

Annem Gönül Arık, babam Melih Karbay, ablam Merih Karbay Efendioğlu, teyzem Gülseren von Riegen ve tüm Karbaylara, aileme şükranlarımı sunuyorum. İyi ki varsınız.

Ve bir derin şükran da eşim Duygu Şahin'e. Onun dirayeti, teşviki, güveni olmasa bu metin yazılamazdı. Kedişlerimiz Başka, Öbürsü ve Bella ile birlikte bana bu küçük uğraşımın ve yaşamın anlamlı olduğunu hatırlattı, hissettirdi hep.

BİR DISPOZİTİF OLARAK SOSYAL MEDYA

Bu kitap, içerisinde yaşamakta olduğumuz, kimi zaman açık hava deneyi olarak da adlandırılan Sosyal Medya [SM] süreci hakkında. Etkileyici kıssaların çoğu gibi kurgu olsa da, hikâye bu ya, Fransız Devrimi'yle ilgili ne düşündüğü sorulduğunda Çin Komünist Partisi önderlerinden Çu Enlay, "Yorum yapmak için henüz erken!" der. Hepi topu 20 yıl kadar bir tarihe sahip çevrimiçi sosyal mecra söz konusu olduğundaysa, yorumlamakta geç kalmış dahi olabiliriz.

Günümüzde politikanın gereksiz kalacağı bir dünya tasavvuru hızla yayılıyor. Toplumsal sorunların teknik ilerlemelerle aşılacağını vazeden teknolojik determinizm revaçta. Gelgelelim bu iyimserlik gerçeklikle temas ettiği ölçüde de dağılıyor. Gündelik hayatın monotonluğundan bıkip SM'nin cazibesine koştuk. Şimdi de SM'deki zorbalıklar, linçler, veri güvenliği, gözetleme gibi yığınla problem bir tarafa, SM'nin kendisi başlı başına bir mesele haline gelmiş benziyor: Akıllı cihazlarına bakmadan duramayanlar; kaybolmakta olan yüz yüze, samimi ilişkiler; hakikatteki aşınmalar. Teknoloji kimi mevcut sorunlarımızın çözüme katkı sunuyor belki, fakat daha yeni ve karmaşık birçoğunun doğuşuna sebep olduğu da aşikâr. Tüm bu hercümerçten geriye, dikkati dağılmış, anksiyete sahibi, tükenmişlikle yüz yü-

ze yaşıyan performans insanı ile kontrolden çıkan yapay zekâ [YZ] distopyaları kalıyor. Bizler akıllı cihazlarımıza giderek daha fazla bağımlılaşıyor, SM dışında pek bir şeye odaklanamıyoruzken süreklilikler aşınıyor, birikimler tortuya dönmeye yüz tutuyor; takat, adanmışlık eksikliği kol geziyor. Kaybolan saatlerimizi, yitip giden hayallerimizi, harcanmış potansiyelimizi düşünürken mottomuzu terennüm ediyoruz: Mutsuzum ama keyfim yerinde!

Dijital dünyanın doğurduğu ya da pekiştirdiği toplumsal sorunlar daha iyi yasayla, doğru regülasyonla, daha fazla şeffaflıkla çözülebilecek düzeyde görünmüyor; bunlar gerekli ama yeterli değil. Sorumlular da bilgi ve iktidar devşirebilme potansiyelini haiz bir avuç teknoloji devi şirket ve devletlerden ibaret değil. Bu nevezuhur fakat giderek yayılan meselelere derman olarak dijital teknolojileri, özellikle de SM'yi dozunda kullanmayı salık veren perhizler, dopamin detoksu nasihatleriyse sorunun kendisinden ziyade sonuçlarıyla yüzleşme çabasında. Üstelik dijitalden tümüyle arınmak gerçekçi olmadığı gibi dönülebilecek bir analog dünya da yok.

Vaatleri ve bedelleriyle sosyal medya

SM'nin hakiki cazibesi, yaşamın sınırsız potansiyelini tüm canlılığı ve çoksesliliğiyle yansıtmaya vaadindeydi. Gerçekten de ağzı olanın dilediği gibi konuşabildiği, gevşek denetim mekanizmalarıyla yeniliklere açık, alabildiğine anonim, içerisinde kapı bekçilerinin [*gatekeeper*] barınmakta zorlanıp işlevsizleştiği, konvansiyonel medya (TV, radyo) ünlülerinin pudralı şatafatlarının pek hoş karşılanmadığı gibi hürmet de görmediği, genç, enerjik bir atılım vaadiydi bu. Vaat alenileşmiş, “ilkelerimiz” deklarasyonlarıyla sınırlanmamıştı; tam da çerçevelemediğinden ötürü herkesin ilgisini celbeden bir çağrıydı SM. Sözcüğümü mikroblogların öncülerinden olan Twitter'ın kurucusu Jack Dorsey (2020) “Uygulamanın nereye gideceğine, ne olduğuna ve ne olmak istediğine gerçekten de insanlar yön veriyor,” diyor ve ekliyordu: “... Twitter emsalsizdi. Ve bizim açımızdan, şüp-